

כבר לא רק נגד ישראל: העולם הערבי החדש

מאת ד"ר מרדכי קידר

מבט מבס"א מס' 1,781, 20 באוקטובר 2020

תקציר: מדינות ערב כבר אינן מתייצבות בשורה אחת נגד ישראל, אלא מחולקות לשתי קואליציות. האחת בצידה של איראן, והשנייה נגדה. ישראל, שהייתה בעבר הבעיה, הופכת לחלק מהפתרון.

במשך שנים רבות התרגלנו לחשוב שיש "עולם ערבי", שיש לו מוסדות מאחדים דוגמת הליגה הערבית, שיש לו קבוצה מנהיגה ששמה "הפסגה הערבית" ושיש לו אג'נדה מאוחדת (פחות או יותר) שבמרכזה ניצב הרצון לראות את ישראל להעלם ואת מקומה תופסת מדינה פלסטינית.

ובכן, תמונת העולם הזו היא נחלת העבר. מזה כמה שנים, מה שהיה "העולם הערבי" חדל להיות מה שהיה, ומה שיש היום אלו שתי קואליציות עוינות הנלחמות זו בזו בהרבה נחישות וללא כל רגישות, עם הרוגים ופצועים.

הקואליציה האחת היא: איראן, עיראק, סוריה, לבנון, תימן, קטאר ועזה, כשמבחוץ תומכות בה תורכיה, רוסיה וסין. כנגדה עומדת קואליציה הכוללת את סעודיה, איחוד האמירויות, בחריין, מצרים, ירדן, מרוקו, סודאן וישראל, כשמבחוץ תומכת בה ארה"ב. כל שאר מדינות ערב נמצאות אי שם בין הקואליציות.

ישראל צורפה לקואליציה של סעודיה בגלל - ורק בגלל - שהוכיחה במהלך השנים האחרונות שהיא המדינה היחידה בעולם המסוגלת להנחית פעם אחר פעם, בתדירות ממוצעת של אחת לשבוע, מכת הרג והרס ואבדן על כוח איראני או מיליציה פרו-איראנית בסוריה, ולמעט פעם אחת איראן כנראה פוחדת מלתקוף את ישראל בחזרה. בעברית מודרנית קוראים לזה "הרתעה".

ורק לשם ההשוואה, בספטמבר 2019 תקפה איראן מספר מתקני הפקת נפט סעודיים ושיתקה חלק ניכר מתעשיית הנפט של הממלכה. האם שמענו על תגובה סעודית? האם שמענו על תגובה של מדינה כלשהי על תקיפות של איראן נגד מכליות נפט המשייטות במפרץ הפרסי או בים האדום? האם ביכולתה של ריאד להרתיע את טהראן לאחר שהצבא הסעודי נכשל בניסיונו לחסל את החות'ים בתימן?

במצב הנוכחי, כשאיראן אוספת מדינות ערביות "כאסוף ביצים עזובות", ישראל הופכת לחלק מהפתרון, לאחר שהייתה בעבר "הבעיה". מתברר בדיעבד שיש דברים חשובים יותר לכמה מדינות מאשר "הבעיה הפלסטינית", ולכן המפסיד הגדול של הפילוג העמוק בעולם הערבי הוא "הפלסטינים", ועמם כל מי שהאמין שעד שהבעיה הזו

תיפתר לשביעות רצונם של "הפלסטינים" העולם הערבי ימשיך לראות בה את בעייתו הראשונה. אלא משחדל "העולם הערבי" להתקיים, כאמור לעיל, אזי גם "הבעיה" הופכת להיות לחלק מנחלת העבר.

יש כמה סיבות אמיתיות לדחיקתו לשוליים של העניין הפלסטיני. הסיבה הראשונה היא עליית הבעיה האיראנית לרמת איום קיומי, בעוד שהבעיה הישראלית-פלסטינית אינה איום קיומי על איש. הסיבה השנייה היא ההתנהלות הפלסטינית לאורך השנים, ובפרט בשנים האחרונות. תושבי סעודיה והאמירויות זוכרים היטב שיאסר ערפאת תמך בסדאם חוסיין כשכבש את כווית (1990). הסעודים אף זועמים על הפלסטינים משום שהפרו את הסכם מכה (פברואר 2007) שאמור היה לשים קץ לפילוג בין פתח לבין חמאס, ומכיוון שחמאס היא תנועת-בת של "האחים המוסלמים", שנואי נפשם של הסעודים, ומשום שיותר מידי פלסטינים מוכנים לקבל סיוע מאיראן.

במקביל מתרחשים תהליכי עומק: רוב הצעירים במדינות ערב לא חוו את "נכבת פלסטין" והיא אינה נמצאת בזיכרון ההיסטורי שלהם. "האביב הערבי" שגרם לקריסת מדינות וכלכלות ולעליית דאע"ש הביא מיליוני ערבים לפת לחם ולבריחה המונית לחיי פליטות, עוני וסבל במדינות אחרות. היעלה על דעתם שהפלסטינים יצפו מהם שיילחמו למען "שחרור פלסטין?"

ולגבי ההתנהגות הפלסטינית, הרי מקרה מעניין. אחד האנשים הקיצוניים ביותר נגד ישראל הוא ג'מאל ריאן, המוח שמאחורי ערוץ אלג'זירה והקריין הראשי שלה. הוא נולד בטול כרם, עבר לירדן והפך לפעיל בולט בארגון האחים המוסלמים. לאחרונה התברר שאביו היה אחד מסוחרי הקרקעות שעוד לפני קום מדינת ישראל מכר ליהודים שטחים נרחבים באזור עמק חפר. איזה ערבי רוצה להיות "פראייר" שיבוא להילחם נגד ישראל כדי לשחרר עבור ג'מאל ריאן את האדמות שאביו מכר ליהודים והעשיר את בנו ג'מאל ברכוש משפחתי רב?

מרכיב נוסף הפועל כנגד האתוס הפלסטיני הוא ההתרחבות העצומה של השימוש באמצעי התקשורת החברתית. כיום כל ערבי יכול לראות את האמת על ישראל מבלי שזדקק לקרוא, להאזין ולצפות באמצעי התעמולה הממשלתית של מדינתו. התרגום האוטומטי מאפשר לו "לקרוא" אתרים בעברית גם אם אינו מבין מילה בעברית. במצב תקשורתי מעין זה קשה לפלסטינים להמשיך ולמכור את "הבעיה" כבעבר, והדברים מגיעים עד כדי כך שערבים רבים כותבים את המילה "הבעיה" בטעות כתיב מכוונת, כביטוי לזלזול בה.

לסיכום ניתן לומר שהעולם הערבי של 2020 שונה ממה שראינו בשנת 2000 מהרבה בחינות. זה אינו "המזרח התיכון החדש" ששמעון פרס הזה אלא ההיפך הגמור: אזור אלים, משוסע, משובץ מדינות כושלות והרג המונים. אך אירועים מצערים אלה פועלים לטובת ישראל. נכון, יש עדיין לא מעט שנאת ישראל ויהודים שחייבים להכיר אותה ולהתמודד איתה, ויש אלפי טילים סביב לישראל המאיימים עליה, אבל המגמה ברורה.

השלום והנורמליזציה בין ישראל לבין האמירויות ובחריין מבטאים לפיכך את קריסת התאוריות הקודמות, דבר המאפשר למדינה היהודית להתקבל כחברה, לא כאויב, בקואליציה "הנכונה".

המאמר התפרסם במקור ראשון ב-12.10.2020.

- סגן אלוף (מיל') ד"ר מרדכי קידר הוא מרצה ללימודי הערבית ולימודי המזרח התיכון באוניברסיטת בר-אילן וחוקר במרכז בגין-סאדאת למחקרים אסטרטגיים.